MEŞRU, BİD'AT TEVESSÜL ÇEŞİTLERİ VE HÜKÜMLERİ

Abdullah bin Abdulhamid el-Eserî

Çeviren

Bilal Kasımoğlu

GURABA YAYINLARI

ÇATAL ÇEŞME SOKAK DEFNE HAN No: 27 / 9
CAĞLOĞLU / İSTANBUL
TEL: (0212) 526 06 05
FAX: (0212) 522 49 98
guraba@hotmail.com

İçindekiler

HUTBE-İ HÂCE

Hamd, ancak Allah içindir. O'na hamdeder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, kötü amellerimizden O'na sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptıracak yoktur, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.
Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Ve şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür.
"Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin." (Âl-i İmrân, 3/102)
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riâyetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinize gözetleyicidir." (Nisâ, 4/1)
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. Ki, Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın.Kim Allah ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzâb, 33/70-71)
Şüphesiz, sözlerin en doğrusu Allah'ın kelâm'ı, yolların en güzeli Muhammed'in *sallallahu aleyhi ve sellem* yolu ve işlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Sonradan uydurulup dine sokulan her yenilik bid'at ve her bid'at sapıklıktır.Ve her sapıklık da ateştedir.[1][1]

[1][1] «Hutbe-i Hâce» ismiyle meşhur olan bu duây›, cuma hutbelerinde vesâir konuşmalarında okuyan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizzat sahabelerine de öğretmiştir. Hadîsi, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ebû Yâlâ, Beyhakî, İmam Ahmed sahih bir senedle rivâyet etmiş ve bir kısmı da Sahih-i Müslim'de yer almıştır.

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla...

«Kullarım sana benden sorarlarsa ben (onlara) yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. O halde çağrıma karşılık versinler. Bana iman etsinler. Umulur ki doğru yola ererler.» (Bakara, 2/186)
«En güzel isimler Allah'ındır. Onlarla Allah'a dua edin, isimlerinde ilhada düşenleri terk edin. Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklerdir» (A'raf, 7/180)

ÖNSÖZ

Hamd, bütünüyle Allah'adır. Ona hamdeder, ondan yardım diler ve bağışlanma talep ederiz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayete erdirdiğini saptıracak, saptırdığını da hidayete erdirecek yoktur. Şehâdet ederim ki ortağı olmayan bir Allah'tan başka tapılacak ilâh yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* onun kulu ve resûlüdür.
"Ey iman edenler! Gerçek bir takva ile Allah'tan korkun ve ancak Müslümanlar olarak son nefesinizi verin.» (Âl-i imran 3/102)
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat âlimlerinin *radıyallahu anhüm* çoğunluğu tevessülün meşruluğunda uzlaşmışlar ve bu konuda âyetleri ve sahih hadîsleri delil getirmişlerdir. Ancak Müslümanların bir kısmı, Kitap, Sünnet ve bu ümmetin selefinin *radıyallahu anhüm* amelinde ifadesini bulan tevessül kavramının niteliğini anlamada sorunlarla karşılaşmışlar, «tevessül»ü, İslâm'ın temel dinamikleri ve Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* metod çizgisiyle çelişir tarzda yanlış anlamışlardır.
Bu konuda zayıf ve uydurma hadîsleri delil edindikleri gibi tevessül hakkındaki âyetleri yanlış anlayışlarına uygun biçimde te'vil ederek daha da ileri gitmişlerdir.
Bilindiği gibi bizler Kitap ve Sünneti anlamada ihtilâfa düşersek Selef-i Sâlihîn'in *radıyallahu anhüm* anlayışına başvururuz. Zira onlar *radıyallahu anhüm* âyetler ve hadîsleri anlamada insanların en bilgilileri ve en doğru sözlüleridir. Onlar *radıyallahu anhüm* Peygamber Efendimizin *sallallahu aleyhi ve sellem* tanıklığıyla bu ümmetin en hayırlılarıdır.
«*İnsanların en hayırlıları benim çağımdakilerdir. Sonra onların peşinden gelenler, sonra da onların peşinden gelenler...*»[2][2]
Allah'a ve Resûlüne *sallallahu aleyhi ve sellem* iman eden herkesin hevâya tâbi olmaktan kaçınması gerekir. Zira hevâ, Allah'ın yolundan saptırır. Allah ve Resûlüne *sallallahu aleyhi ve sellem* iman eden herkes Selef-i Sâlihîn'in (Sahabe, Tâbiûn ve Etbau't-Tâbiîn) yoluna tâbi olmalıdır.
«Her kim kendisine doğru yol belli olduktan sonra Resûl'e muhalefet eder ve mü'minlerin yolundan başkasına tâbi olursa onu döndüğü yola çevirir ve cehenneme sokarız. O ne kötü bir yerdir!..» (Nisâ, 4/115)
«Muhacirler ve Ensar'dan öncü kimseler ve onlara güzellikle tâbi olanlardan Allah razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razıdırlar. Allah, onlara ebedî kalacakları altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Bu büyük bir kazançtır.» (Tevbe, 9/100)
«Bana yönelenin yoluna tâbi ol.» (Lokman, 31/15)
Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:
«*Benden sonra yaşayanlarınız pek çok ihtilâf görecektir. Benim ve Raşid Halifelerimin Sünnetine sımsıkı sarılın. Dinde sonradan uydurulan işlerden sakının. Dinde uydurulan her şey bid'attir. Her bid'at de sapıklıktır*»[3][3]

---
[2][2] Buhârî (3449), Müslim (3851).
[3][3] Ebû Dâvûd, Sahih.

«*Ümmetin yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri hariç tümü cehennemdedir.*" Ashab *radıyallahu anhüm* "Kurtulan kimlerdir ey Allah'ın Resulü?» diye sorunca, «*Benim ve Ashabımın yolundan gidenlerdir*» buyurdu.[4[4]]

Sahabenin büyüklerinden Abdullah bin Mes'ûd *radıyallahu anh* şöyle der:

«Kim bir yol tutacaksa ölmüş kimselerin yolunu tutsun. Bunlar Muhammed'in *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabıdır. Onlar bu ümmetin en hayırlısı, kalben en temizi, ilim olarak en derini ve amellerde dengeli davranıp aşırıya kaçmayanları idiler. Allah, onları Peygamberine arkadaş olsunlar, dinini nakletsinler diye seçmişti. Onların ahlâkı ile ahlâklanın, gittikleri yoldan gidin. Zira onlar dosdoğru bir yol üzereydiler.»[5[5]]

Ehl-i Sünnet'in imamı Ahmed bin Hanbel *radıyallahu anh* der ki:*radıyallahu anhüm*

«Bizce sünnetin metodu, Allah Resulû'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabının yoluna sımsıkı yapışmak, onları örnek almak ve bid'atleri terk etmektir.»[6[6]]

İmam Evzâî *radıyallahu anh* şöyle der:

«İlim, Muhammed'in *sallallahu aleyhi ve sellem* Ashabından gelen şeylerdir. Bundan başkası ilim değildir.»[7[7]]

İmam Mâlik *radıyallahu anh* şu beyti çokça söylerdi:

«*Din işlerinin en hayırlısı Sünnet olandır*
İşlerin en şerlisi uyduruk bid'atlerdir.»

Bu noktadan hareketle bid'at ve hevâ ehlinin diline doladığı bu konuya açıklık getirmek amacıyla Allah'tan yardım dileyerek gücümüz nisbetinde Tevessül konusunda Kitap ve Sünnette mevcut delilleri toplamaya çalıştık.

Allah'tan niyette ihlâs, görüşte isabet ve amelde başarı dileriz. O, cömerttir, bolca verendir.

Abdullah b. Abdulhamid b. Abdulmecid
Âl-i İsmail el-Eserî
Rebiu'l-evvel 1415

[4[4]] Tirmizî, Sahih.
[5[5]] Begavî, Şerhu's-Sunne.
[6[6]] Lâlkâî, Şerhu Usûli İtikadi Ehli's-Sunne.
[7[7]] İbn Abdilberr, Camiu Beyani'l-İlm.

Tevessülün Tanımı

Vesile Kavramının Sözlük Anlamı

Tevessül, «vesile edinmek» olduğuna göre «vesile» bir anahtar kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyu kavramak, bu kavramı tanımaktan geçer. «Vesile» sözlük anlamıyla, kendisiyle başkasına yakın olunan, taleb edilene içten bir yakınlık ve ona yol aramaktır. «*Vessele il Allah'i tevsîlen*» Allah'a yakınlaştıran bir amel işledi demektir.
İbn Esir «en-Nihaye fî Garib-il Hadîs ve'l-Eser»de şöyle der:
«Vesile: Kendisiyle bir şeye ulaşılan, ona yaklaşılan şey. Çoğulu: Vesâil. Örnek olarak ezan hadîsi verilebilir. «*Allahumme âti Muhammedun il-vesile.*» Denilmiştir ki buradaki vesileden kasıt, kıyamet günündeki şefaattir. Başka bir görüşe göreyse cennet menzillerinden bir menzilin adıdır. Hadîste murad olunan, Allah'a yakınlıktır.»
Ragıb el-İsfahanî *rahimehullah* «Müfredatu Elfaz il-Kur'ân»da şunları yazar: «Vesîle; arzu ile bir şeye yol arama, ulaşma. Vesîle, vasîle / ... den daha özel bir anlam taşır. Zira arzu ve istek içerir. *«O'na (yaklaştıracak) bir vesile arayın / arzulayın.»* (Mâide, 5/35)
Allah'a yaklaştıracak vesilenin gerçek anlamı, ilim ve ibadet ile çizdiği yolda gitmek, kurbet/Allah'a yakın olmak gibi şeriatın yüce mertebelerine yol aramaktır. Vâsil, Allah'a rağbet duyandır.
Vesile'nin diğer bir anlamı da, sultanın yanındaki menzil, derece ve yakınlıktır. Vesile ayrıca hadîste geçtiği gibi cennetteki yüce makamın da adıdır.
«*Benim için Allah'tan vesile'ye isteyin. Zira o, cennetteki bir menzildir.*»[8[8]]
Vesîle; İslâmî terminolojide, Allah'a yaklaştıracak bir sebep edinmektir. Kişinin Allah'a yakınlığı, Allah katında yüksek bir derece elde etmek, bir ihtiyacını gidermek, bir faydayı celb, bir zararı defetmek ve hem dünya hem de âhirette istediğini elde etmek için Allah'a ve Resûlüne itaati ve sâlih ameller işlemesiyle gerçekleşir. Allah'a tevessülde bulunmak ancak Allah'ın çizdiği sınırlar dahilinde olur.[9[9]]

Vesile Kavramının Şer'î Anlamı

Şer'î vesile üç esasa dayanır.
1- Kendisine tevessülde bulunan: Bu, üstünlük sahibi Allah'tır.
2- Tevessülde bulunan: Bu, Allah'a yakınlık istemeye muhtaç zayıf kuldur. Bu yakınlıktan fayda umarak ya bir ihtiyacını gidermek ya da bir zararı başından savmak ister.
3- Kendisiyle tevessülde bulunan: Bu, vesile diye adlandırılan, kişiyi Allah'a yaklaştıran sâlih ameldir.
Müslüman kardeş! Vesile'nin Allah'a yaklaştıran, ihtiyacı gideren faydayı sağlaması şu şartların oluşumuyla gerçekleşir.
1- Allah'a tevessülde bulunan kul sâlih bir kul olmalı, ameliyle yalnız Allah'ın vechini gözetmelidir.
2- Kendisiyle tevessülde bulunulan amel, Allah'ın kendisine nasıl yaklaşılacağını kullarına göstermek için dininde var kıldığı amellerden olmalıdır.
3- Meşru amel, Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* edâ ettiği şekle uygun olmalı; ne ziyade ne de noksan olmamalı, tayin edildiği zaman ve mekânda yerine getirilmelidir. Aksi takdirde bid'at işlenmiş olur.

[8[8]] Müslim, K. Salât.
[9[9]] Bkz. İbn Kesir, cilt 2, shf. 52; Fethu'l-Bari cilt 10, shf. 12.

Buradan hareketle bid'atin kişiyi Allah'a yaklaştırmayıp aksine uzaklaştırdığı görülebilir. Allah'a bid'at işleyerek ibadet eden kimse; hakkıyla ona ibadet etmiş sayılmaz.
Bu üç şart yerine geldiğinde vesile meşruluk kazanır ve *«Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve ona doğru vesile arayın, yolunda cihad edin. Umulur ki kurtulursunuz»* âyetinin kapsamına girmiş olur.
Bu âyet, farzlar ve vaciplere ziyade olarak yapılacak taatlerle Allah'tan yakınlık isteme konusunda mü'minler için bir emir bildirgesidir. Bu emir bildirgesi, sâlih amellerle vesile isteme konusunu da içermektedir.
Bu âyet, şer'î tevessülün ispatında da bir delil niteliği taşır. Bu konuda alimlerin arasında bir ihtilâf yoktur. İhtilâf, tevessülün nasıl yapılacağı konusundadır. Dört imam ve diğerlerinden, şeriatın maksatlarını bilip, gereğince amel eden âlimlerin sahih tevessül anlayışı üzerinde olduklarını bilmek bile başlı başına bir delil olarak yeter. Bu anlayışa göre, meşru tevessül İslâm'da asıldır, bid'at olarak buna sokuşturulan şeyler ise merduttur, reddedilir.
Bizler, bu ümmetin sâlih Selefinin yolunda yürüyen âlimlere tâbi oluruz. Büyük sahabi Huzeyfe b. Yemân'ın vasiyetine uyarak, Kelâm ilmi ve İslâm'a sokuşturulmuş felsefe bağlılarına tâbi olmaktan kaçınırız. Bu vasiyet şöyledir:
«Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabının ibadet etmediği hiçbir ibadet şeklini kabullenip de bunlarla ibadet etmeyin. Öncekiler (yani Ashab) sonradan gelenlere söyleyecek söz bırakmamıştır. Allah'tan korkun ey kurra topluluğu! Sizden öncekilerin yolunu tutun.»

TEVESSÜLÜN ÇEŞİTLERİ

Kitap Ve Sünnetin Kavranması

Tevessülün çeşitleri bulunduğuna göre şer'î tevessülü bid'at tevessülden ayırmak gerekmiştir. Bu ayrımı yapabilmek için de bize çelişkili gelen noktaları açığa kavuşturacak bir şaşmaz ölçüye ihtiyaç vardır.
Bu ölçü, Allah'ın Kitabı, Resûlü'nün Sünneti ve Selef-i Sâlihîn'in bu ikisini kavrama metodudur. Allah, bizi Kitap ve Sünneti hakem olarak kabul etmeye çağırmıştır.
«Ey iman edenler! Allah'a, Resûlüne ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin. Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde Allah'a ve Resûlüne havale edin. Bu, en hayırlısıdır ve en güzel çözüm yoludur.» (Nisâ, 4/115)
İbn Kesir *radıyallahu anh* bu âyetin tefsirinde şöyle der:
«Resûl'ün *sallallahu aleyhi ve sellem* getirdiği şeriat yolundan başkasına uyan bir taraftadır, şeriat ise öbür tarafta. Böyle kimse kendisine açık bir şekilde hak belli olduktan sonra kasden, bilerek bu tavrı almış bulunmaktadır.»
«Mü'minlerin yolundan başkasına uyarsa» kavline gelince bu ilk sıfatıyla birlikte değerlendirilir. Ancak bu muhalefet, şari'in nassına karşı olabileceği gibi Muhammed ümmetinin ittifak ettiği iyice bilinen bir konudaki icmâa karşı da olabilir. Peygamber'i tazim, mü'minleri şereflendirme bâbında bu icmâda bir hatâdan korunmuşluk söz konusudur. Bu konuda pek çok sahih hadîs vardır ve biz "Usûl Hadîsleri" adlı kitapta bunlardan delil olabilecek birkaçını zikretmiş bulunmaktayız.
Âlimlerden bir kısmı icmâ konusundaki delâleti uzak bulsa da uzunca bir düşünmeden sonra icmâın en güzel ve en kuvvetli istinbat yollarından biri olduğu görülür. Bu yüzden Allahu Teâlâ şöyle vaidde bulunmuştur.
«Onu döndüğü yola çevirir ve cehenneme koyarız. O ne kötü bir yerdir.»

Yani, eğer mü'minlerin yolunu bırakıp yanlış yola girerse, istidrac olarak bu yolu güzel ve süslü göstermekle ona karşılık verir ve âhirette cehennemi ona mesken kılarız. Zira hidayetten çıkan kimsenin kıyamet gününde cehennemden başka gidecek yolu yoktur.[10][10]
Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur
«*Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri hariç tümü cehennemdedir.*» Ashab, «Bunlar kimlerdir ey Allah'ın Resûlü?» diye sorunca, «*Benim ve Ashabımın yolundan gidenler*» diyerek cevap vermiştir.[11][11]

Niçin Sahabe'nin Kavrayışıyla Sınırlıyoruz?

Bu hadîsin ışığında Kitap ve Sünnetin anlaşılmasını niçin Sahabe'nin *radıyallahu anhüm* anlayışıyla sınırladığımız daha iyi kavranacaktır. Sahabe, akide konusunun kavranmasında birçok özelliğiyle ön plâna çıkmaktadır. Bu özelliklerden en önemlisi şunlardır:
1- Onlar vahyin inişine tanıklık etmişler ve olayların akışına göre Rabbinden vahy almaktayken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yaşamışlardır. Bu yüzden onlar, vahy ve iniş sebeplerinde, Allah ve Resûlünün muradının ne olduğu konusunda insanların en bilgili olanlarıdır.
2- Peygamberlerin havarileri ve yakın dostları, risalet konusunda ve bununla ilgili hükümler noktasında insanların en çok bilenleridir. Gerek akide gerek şeriat konularında incelikleri bilen, hakikatleri idrak eden bu kimseler, insanların ilim ve amel yönüyle en mükemmel örnekleridir. Sonradan gelenlerden onlardan daha mükemmel olamazlar.
3- Sahabe arasında akide noktasında bir ihtilâf olmamıştır. Onlar, tüm açıklığıyla Peygamber'den *sallallahu aleyhi ve sellem* almış oldukları akidede tam bir ittifak içerisindeydiler. Oysa içtihad ve ihtilâfa açık fer'î hükümler noktasında böyle bir ittifak söz konusu değildir. Yine de delil ortaya konduğunda tereddütsüz boyun eğerlerdi.
4- Sahabe-i Kirâm *radıyallahu anhüm* takıldıkları konularda Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* sorarlardı. Bu, iyi bilinen bir husustur.
Bu hususlar gereğince her Müslüman, Sahabe'nin *radıyallahu anhüm* Kitap ve Sünneti kavrama metoduyla sınırlı kalmak zorundadır. Ümmette mevcut ihtilâfları gidermek ve ümmeti hayırlı konumuna tekrar getirmek böyle mümkündür.
Allah ve Resûlünün beyan ettiği bu ölçü gereğince tevessülün açıklamasına geçiyor ve Allah'ın yardımıyla diyoruz ki:
Âlimler, tevessülü iki kısma ayırmışlardır.
1- Meşru Tevessül,
2- Bid'at Tevessül.

MEŞRU TEVESSÜL VE ÇEŞİTLERİ

Meşru tevessül, inanç, söz veya fiil olsun, Allah'ın sevdiği ve razı olduğu vacib ve müstehab ibadetlerle O'na yaklaşmaktır. Meşru tevessül Allah'ın kitabı, Resûlünün sünneti ve bu ümmetin Sâlih Selefinin amelinde geldiği gibi üç çeşittir.

1) Allah'a Esmaü'l-Hüsnâ'sı (Güzel İsimleri) ve Yüce Sıfatları ile Tevessül:

[10][10] İbn Kesir, Kasımî Tefsiri, cilt 5, shf. 457-475.
[11][11] Tirmizî, Sahih.

Allah’a güzel isimleri ve yüce sıfatlarıyla tevessül, mü’min kul için en yararlı, en büyük ve en hayırlı vesilelerdendir. Zira mü’min kul, duasında boş çıkmaz ve Rabbinin icabetinden mahrum kalmaz.
Bu konudaki delillerden biri şu âyettir.
«Güzel isimler Allah’ındır. Onlarla Allah’a dua edin ve Allah’ın isimlerinde ilhada sapanları bırakın. Onlar, yaptıklarının karşılığını göreceklerdir.» (A’raf, 7/180)
Sünnetteki delil ise Allah Resûlü’nün *sallallahu aleyhi ve sellem* şu sözüdür.
«*Tasası çoğalan desin ki: «Allahım! Şüphesiz ben senin Kulunum. Kulunun ve ezriyenin oğluyum. Alnım* (kaderim) *elindedir. Hakkımda senin hükmün geçerlidir. Hakkımda kazâ buyurduğun adalettir. Nefsini isimlendirdiğin, bir yarattığına bildirdiğin kitabında indirdiğin veya katındaki gayb ilmine sakladığın tüm isimlerinde Sen’den Kur’ân’ı kalbimin baharı, göğsümün nuru, hüznümün gidericisi, tasamın gidişi kılmanı isterim» desin. Allah, bu kimsenin hüznünü ve tasasını giderir ve yerine sevinç verir.*»[12[12]]
Yine bu delillerin biri, Allah Resûlü’nün teşehhüdde *«Doğurmayan, doğurulmuş olmayan, bir dengi bulunmayan Ehad ve Samed Allah! Senden günahlarımı bağışlamanı dilerim. Şüphesiz seni Gafursun, Rahim’sin”* diyen birine işittiğinde «*Bağışlandı, bağışlandı*» diye üç kere söylemesidir.[13[13]]
Allah Resûlü’nün dularından biri de şudur «*Ey Hayy, ey Kayyûm! Rahmetinden imdat dilerim.*»[14[14]]
Bu ve benzeri hadîsler, Allah’ın isimlerinden veya sıfatlarından biriyle tevessülde bulunmanın meşruluğunu gösterir. Bu şekilde tevessül, Allah’ın sevip razı geldiği işlerden olduğu için Allah Resûlü böyle yapmıştır. Bize düşen Allah Resûlü’nün dua ettiği şekilde dua etmektir. Bu, kendi uydurduğumuz dualardan bin kere daha hayırlıdır.[15[15]] Sahabe, Tâbiûn ve Etbau’t-Tâbiîn bu şekilde dua etmişler, âlimler ve müctehid imamlar katında da böyle olagelmiştir. İnşallah kıyamete dek böyle de sürecektir. Müslüman, duasından önce isteğine uygun düşen ismi anmalıdır. Örneğin rahmet istiyorsa Rahman ismini, bağışlanma istiyorsa Gafur ismini anması uygun düşer.
Müslüman kardeş! Bu şer’î dualar uydurduğumuz dualardan çok daha hayırlıdır. Zira biz Allah Resûlü’ne *sallallahu aleyhi ve sellem* tâbi olmakla emrolunduk
«Resûl size neyi verdiyse alın, sizi neden alıkoyduysa ondan da sakının.» (Haşr, 59/7)

2) Allah’a Yapılan Sâlih Amel ile Tevessülde Bulunmak:

Müslümanın duasında şunları demesi buna örnektir. «Allahım! Sana olan imanım ve sevgim, Resûl’ün Muhammed’e *sallallahu aleyhi ve sellem* tâbi oluşum ve ona iman edişim hürmetine benden belâları gider, beni rahata erdir.»
Dua eden, yalnızca Allah’ın vechini umarak işlediği sâlih ameli anmalı, onunla Allah’tan istemelidir. Allah’a iman, namaz, oruç, hac, sadaka, cihad, sınırda nöbet tutmak, Kur’ân okumak, Allah’ı zikretmek, tesbihatta bulunmak, Allah Resûlü’ne salâtü selâm getirmek, istiğfarda bulunmak, Allah’a dua etmek, hayır işleyip haramları terk etmek sâlih ameller cümlesindedir.
Bu çeşit tevessülün meşruluğuna delil olan âyetler şunlardır.
«İbrahim ve İsmail Beyt’in (Kâbe’nin) temellerini yükseltirken (şöyle dua ettiler): «Rabbimiz! Bizden bu ameli kabul buyur. Şüphesiz sen çokça duyan, çokça bilensin. Rabbimiz! Bizi ve soyumuzu sana iman edenler kıl, bize (haccın) menasiklerini göster ve bizleri bağışla. Şüphesiz sen tevbeleri çokça kabul eden ve çokça rahmet gösterensin.» (Bakara, 2/127-128)

[12[12]] Ahmed, Müsned. Sahih. Silsiletü Ehadîsi’s-Sahiha (199.)
[13[13]] Ebû Dâvûd, Sahih.
[14[14]] Tirmizî, Sahih.
[15[15]] Tevessül - Çeşitleri ve Hükümleri, Elbanî

«Derler ki: Rabbimiz! Bizler iman ettik. Günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru!» (Âl-i İmrân, 3/16)
«Rabbimiz! İndirdiğine iman ettik ve Resûlü'ne tâbi olduk. Bizi şahid olanlarla yaz.» (Âl-i İmrân, 3/53)
«Rabbimiz! Rabbinize iman edin diyerek imana çağıran bir münadiyi işittik ve iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötü amellerimizi ört ve bizim canımızı iyiler zümresiyle birlikte al.» (Âl-i İmrân, 3/193)
Sünnetten delil ise Sahihayn'de geçen Mağara Ashabının kıssasıdır. Hadîs kısaca şöyledir:
«*Önceki ümmetlerden üç kişi bir fırtına zamanı korunmak için bir mağaraya sığınır. Ancak bir kaya mağaranın girişine düşerek onları mahsur bırakır. Kurtulmak için herbiri yapmış oldukları salih amelleri anarak Allah'a tevessülde bulunurlar. Allah da Kayayı aralar ve onları bu durumdan kurtarır.*»[16[16]]
Kulun Allah'a karşı âcizliğini dile getirip yardım dilemesi de bu çeşit tevessülün kapsamına girer.
«Bana zarar dokundu. Sen merhametlerin en merhametlisisin diye Rabbine seslenen Eyyüb'ü de an.» (Enbiya, 21/83)
Yunus kıssasında olduğu gibi kulun nefsine zulmedip Allah'a durumunu arz etmezsi de bu kapsamdadır.
«Sen'den başka ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Şüphesiz ben zalimlerden oldum.» (Enbiya, 21/87)
Hz. Ebû Bekr *radıyallahu anh* hadîsini de bu bağlamda ele almak gerekir. Hz. Ebû Bekr *radıyallahu anh* Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* «Bana namazımda dua edebileceğim bir dua öğret,» deyince Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* «*De ki: Allahım! Ben, nefsime çokça zulmettim. Günahları ancak sen bağışlarsın. Katından bir mağfiretle beni bağışla ve bana merhamet et. Şüphesiz sen Gafursun, Rahim'sin*» buyurmuştur.
«Allahım! Sana tevbe ettim. Beni Bağışla!» diyerek kulun Allah'a tevbede bulunması da bu tevessülün kapsamına girer.

3) Sâlih Kimselerin Duası ile Allah'a Tevessül:

Kul, şiddetli bir sıkıntıya veya büyük bir musibete rastgeldiğinde tek başına Allah'a yönelmeye yüz bulamayıp takva ehli gördüğü, Kitap ve sünnette ilim sahibi bildiği bir kimseden durumunun düzelmesi için Allah'a dua etmesini talep edebilir.[17[17]] Bu çeşit tevessül, Kitap ve sünnetten delillerin işaret ettiği gibi meşrudur. Kitaptaki deliller şunlardır.
«Rabbimiz! Bizi ve bizi imanda geçmiş bulunan kardeşlerimizi bağışla! Kalplerimizde iman edenlere karşı kin bırakma. Rabbimiz! Sen Rauf'sun, Rahim'sin.» (Haşr, 59/10)
Yine oğullarının Yakub'a *aleyhi's-selâm* dediği gibi!
«Dediler ki: Ey Babamız! Bizim için bağışlanma dile. Bizler günahkâr olduk. Dedi ki: Sizler için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. O, Gafur' dur, Rahim'dir.» (Yusuf, 12/98)
Sünnetteki deliller de şunlardır.
«*Müslümanın, gıyabında kardeşi için yapmış olduğu dua kabul görür. Kardeşi için her hayır duasında başında dikilen bir müvekkel melek*, «*Âmin ve bir misli de senin için olsun,*» *der.*»[18[18]]
Ve Enes b Mâlik'ten *radıyallahu anh* edilen şu rivayettir: «Ömer b. Hattab, kıtlık vakti Abbâs b. Abdulmuttalib *radıyallahu anhüma* ile *istiska*'ya (yağmur duasına çıkınca) demiştir ki: «Allahım! Sana Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* ile tevessülde bulunurduk, Sen de

---

[16[16]] Buhârî-Müslim.
[17[17]] Tevessül - Çeşitleri ve Hükümleri, Elbanî
[18[18]] Müslim, (2733.)

bize su indirirdin. Şimdiyse Peygamberimizin amcası ile sana tevessülde bulunuyoruz. Bize su indir.» Enes *radıyallahu anh* der ki: «Gerçekten yağmur inmiştir.»[19[19]]

Hz. Ömer'in *radıyallahu anh* sözündeki anlam şudur: Bizler Peygamberimizi *sallallahu aleyhi ve sellem* kast ederek ondan dua istiyor, bu dua ile de Allah'a yakınlık umuyorduk. Şimdiyse Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* Rabbine kavuşmuş olduğundan bizim için duada bulunması mümkün değildir. Bu nedenle hayatta bulunan amcasından bizim için duada bulunmasını talep ediyoruz.

Meşru tevessülün çeşitleri bunlardır. Bunların dışındaki tevessül çeşitleri ise herhangi bir delile dayanmış değildir.

Meşru tevessül çeşitlerinin hükümleri farklıdır.

a) Vacip: Allahın isimleri, sıfatları, iman ve tevhid ile tevessül.

b) Müstehab: Sâlih ameller ve sâlih kimselerin duası ile tevessül.

Buradan hareketle, darlık ve musibet bid'at ve ma'siyetleri terk edip Allah'tan korkarak, ondan hayz ederek ve ona taatte bulunarak meşru vesilelerle Allah'a tevessülde bulunmanın her Müslümanın görevi olduğunu söyleyebiliriz.

«İşte dosdoğru yolum budur. Ona tâbi olun. Başka yollara uymayın. Bu yollar sizi onun yolundan ayırır. Allah sakınasınız diye size böyle emreder.» (En'âm, 6/153)

«Rabbinizden size indirilene tâbi olun. Ondan başkasına dost edinip uymayın. Ne kadar az ögüt alıyorsunuz.» (A'raf, 7/3)

«Farkında olmaksızın, ansızın size azap gelmeden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline tâbi olun.» (Zümer, 39/55)

BİD'AT TEVESSÜL VE ÇEŞİTLERİ

Bid'at tevessül; sevmediği ve razı gelmediği söz, fiil ve inançlarla Allah'a yakınlık aramaktır. Bu tevessül türü şeriatta sabit değildir. Buna rağmen tevessülde bulunanların pek çoğu Allah'ın şeriatında var kıldığı ve onlara çağırdığı tevessül türlerinden gaflete düşüp uzaklaşmışlardır. Bid'at tevessülle uğraşları, onları meşru tevessül türlerinden mahrum bırakmıştır. Meşru tevessül hakkında bilgi sahibi olduktan sonra bid'atte ısrarları tüm çabalarının boşa gitmesine neden olmuştur. Böylece Rabbimizin geçmiş ümmetler hakkında haber verdiği duruma düşmüşlerdir.

«Onlara kesin deliller verdik. Kendilerine ilim geldikten sonra ancak aralarındaki kinden dolayı ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin kıyamet günü ayrılığa düştükleri konuda aralarında hüküm verecektir.» (Câsiye, 45/17)

Bu durumun sebebi, tevessülün tevkifi[20[20]] bir ibadet oluşudur. Şeriatta sınırları belirlenmiş tevessül kavramı, bid'at tevessül türlerini barındırmamaktadır. Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetiyle uyuşmayan bir amel bid'attir ve onunla Allah'a yakınlık ve ibadet caiz olmaz.

Nitekim Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur.

«*Sünnetimizle uyuşmayan bir ameli işleyenin bu ameli geri çevrilir.*»[21[21]]

Müslümanlara nasihatı İslâm risaletini tebliğ ve bu konuda malumat olsun amacıyla bid'at tevessül çeşitlerinden bir kısmını aktarmaya çalışacağız.

1) Allah'a Şahısların Konumu ve Allah Katındaki Değerleriyle Tevessül:

19[19] Buhârî, (964.)

20[20] Tevkifî: İçtihada, yoruma gerek bırakmayan. Nasıl gelmişse öylece uygulanması gereken.

21[21] Müslim, (1718), Kitabu'l-Akdiye

Bid’at Tevessül çeşitlerinden biri yarattıklarından birinin katındaki konumuyla Allah’tan istekte bulunmaktır. Örneğin: «Allahım! Peygamberinin katındaki konumu hürmetine ... veya filân kulunun katındaki yeri hürrmetine senden isterim» demek. Ayrıca Peygamber hakkı için, falan kulun hakkı için Allah’tan dilekte bulunmak da bu türdendir.
«Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık» (En’âm: 6/38) âyetiyle Allah tarafından kapsamlılığı belirlenen Kur’ân’da böyle bir tevessül türünü görememekteyiz. Aynı şekilde kendisine «Peygamberimiz size her şeyi öğretmiş hatta abdest bozmayı bile...» şeklinde söylenen söze, «Evet. Abdest bozarken kıbleye yönelmekten, sağ elle temizlenmekten, üç tastan azıyla temizlenmekten, tezek veya kemik ile temizlenmekten bizi sakındırdı.»[22[22]] diyerek karşılık veren Selmân-ı Fârisî’nin ihtişamını ortaya koyduğu sünnette de böyle bir tevessül türü göze çarpmamaktadır.
Yine Allah Resûlü’nün her hareketini bize aktaran Ashabının fiilinde de böyle bir uygulama yoktur. Allah Resûlü’nün haberlerini bize aktaran hadîs âlimleri de böyle bir konudan bahsediyor değillerdir. Dolayısıyla bu uygulama bid’attir.
İslâm’ın emrettiği, Allah’tan güzel isimleri ve yüce sıfatlarıyla istemektir. «Ya Allah, Ya er-Rahmanu’r-Rahimin, Ya Zü’l-Celâli ve’l-ikram» demek diğer isim ve sıfatları da Allah’ın *«Güzel isimler Allah’ındır. Allah’a onlarla dua edin»* (A’raf, 7/18) kavline uyarak anmak ismi vardır. Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur.»
«*Allah’ın yüzden bir eksik, doksan dokuz (99) ismi vardır. Kim bunları sayarsa cennete girer.*»[23[23]]
Bu nedenle İmam Ebû Hanife *radıyallahu anh* «Allah’tan başkasını anarak Allah’tan istemeyi kerih görüyorum,»[24[24]] demiştir.
Müslümanın dua ederken şunları demesi de sünnettendir.
«Allah’ım! Sana, Peygamberine ve kitabına olan imanımla; sana, peygamberine ve filan kuluna olan sevgimle ihtiyacımı gidermeni, derdimi savmanı senden dilerim,» veya:
«Allahım! Derdimi gidermen, ihtiyacımı yerine getirmen için, bana şu imkânları sağlamam için Rahmet Peygamberi olan Peygamberin Muhammed’e *sallallahu aleyhi ve sellem* bağlılığım ve sevgimle Sana yöneliyor ve Sen’den istiyorum.»
Bu çeşit tevessüller meşrudur ve inşallah karşılık da bulacaktır.
Görüldüğü gibi Müslümanlar olarak ancak Allah ve Resûlünün göstermiş olduğu şekillerde Allah’a yaklaşmamız mümkün olmaktadır.
«Yoksa onların Allah izin vermediği halde kendilerine dinde hükümler getiren ortakları mı var? Ayrım sözü olmasaydı aralarında hüküm verilirdi. Zalimler için acıklı bir azap vardır.» (Şûra, 42/21)
Falanın ve filânın hatırı için Allah’tan istekte bulunmak, bu ümmetin selefinin (Sahabe, Tâbiûn, Etbau’t-Tâbiîn) bilmediği türden bid’at davranışlardır.
Bid’at tevessülün bu türü kişiyi İslâm’dan çıkarmaz. Ancak şirke giden yolu engellemek amacıyla yasaklanmıştır. Bu tür davranışlar bir Müslümanı şirke sürükleyebilir. Allah’ın bir devlet başkanı gibi aracıya muhtaç olduğu şeklinde bir inanç, yaratanı yaratılmışsa benzetmek olacağından peygamberler ve sâlihlerin hatırına Allah’tan isteyenlerin böyle bir inanç taşımaları onları büyük şirke götürecektir. Bu durum, puta tapan Mekkelilerin durumuyla bir parallellik söz etmektedir.
«Biz onlara (putlara) ancak bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.» (Zümer, 39/3)
Allah, yaratılmışlarla kıyas edilmez. Kuluna rızası gerektirmez. Gazabından öz hiçbir aracının şefaati kurtaramaz. Bu yakıştırmalar ancak karşılıklı olarak birbirlerine yardımları dokunan kullar hakkında geçerlidir. Allah ise hiçbir aracıya ve hiçbir kimsenin yardımına ihtiyaç duymayan tek yaratıcıdır.

[22[22]] Müslim, (626), Kitabu’t-Tahare.
[23[23]] Müslim, (2677), Kitabu’z-Zikr.
[24[24]] Dürrü’l-Muhtar, cilt.2, shf. 630.

«Göklerde ve yerde kendilerine rızık sağlamaya güç yetirmeyen Allah'tan başkalarına tapıyorlar. Allah hakkında misâller vermeyin. Şüphesiz Allah bilir, sizler bilmezseniz.» (Nahl, 16/73-74)
Bu nedenle Sahabe, vefatından sonra Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ile tevessülü bırakıp Abbâs'a *radıyallahu anh* yönelmiş, ondan dua istemiştir. Bu durum, Allah Resûlü ile tevessülün zatıyla değil duasıyla olduğunu gösterir. Vefatından sonra amcası Abbâs'a gittiklerinde şöyle dua etmiştir.
«Allah'ım! Belâ ancak günahla iner, tevbeyle giderilir. İnsanlar Peygamberine olan yakınlığımdan dolayı benimle sana yöneldiler. İşte günahlarla sana açılan ellerimiz ve işte tevbe ile sana yönelen alınlarımız! Bizi bereketli yağmurlar ile sula!»
Ravî der ki: «Derken gökte dağ gibi bulutlar belirdi ve insanları suya kandırdı.»[25[25]]
Görüldüğü gibi, dualarında «Allah'ım! Peygamberinin hatırına bizi sula,» demedikleri gibi Peygamber'in vefatından sonra da «Allah'ım! Abbâs'ın hatırına bizi sula,» dememişlerdir. Zira bu tür bid'at duaları Sahabe Allah Resûlü'nden *sallallahu aleyhi ve sellem* öğrenmemiştir ve Allah'ın kitabında da bunun aslı yoktur. Bu nedenle böyle bir uygulamaya gitmemişlerdir. Vefatından sonra birinin hatırıyla tevessül caiz olsa elbette Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ile tevessül öncelik kazanırdı.
«Nefislerine zulmettikten sonra sana gelip Allah'tan bağışlanma dileseler, Peygamber de onlar için bağışlanma dileseydi, Allah'ı tevbeleri çokça kabul eden ve merhametli bulacaklardı.» (Nisâ, 4/64)
Yukarıdaki âyet Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* hayattayken onunla nasıl tevessül edildiğine ışık tutmaktadır. Bu arada Hz. Ömer'in Abbâs *radıyallahu anhüma* ile tevessülünün anlamı da açıklık kazanmaktadır.
Nitekim Enes'den *radıyallahu anh* rivayet edilen şu hadîs bu anlamı pekiştirmektedir. Allah Resûlü cuma günü hutbedeyken adamın biri kaza işlerinin görüldüğü yöndeki kapıdan mescide girerek Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* yöneldi ve «Ey Allah'ın Resûlü! Mallar helâk oldu. Yollar kesildi. Allah'a dua et de yağmur yağsın,» diye seslendi. Bunun üzerine Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ellerini göğe açarak «*Allah'ım! Bize bereket indir! Allah'ım! Bize bereket indir. Allahım! Bize bereket indir!*» buyurdu.
Enes *radıyallahu anh* der ki: «Allah'a andolsun ki gökte tek bir bulut belirtisi bile yoktu. Görüşünüzü engelleyecek bir ev de mevcut değildi. Sonra gökyüzünde kalkan biçiminde bir bulut belirdi. Göğün ortasına gelince yayıldı sonra yağmur yağmaya başladı. Allah'a and olsun Cumartesi günü güneş görmedik.»
Ertesi Cuma aynı kapıdan başka bir adam girerek hutbedeyken Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* «Ey Allah'ın Resûlü! Mallar helâk oldu. Yollar kesildi. Allah'a dua et de şu yağmur dinsin,»deyince Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ellerini kaldırarak buyurdu ki: «*Allah'ım! çevremize, üzerimize değil. Allah'ım! tepelere ve tümseklere, vadilerin ortasına ve ağaçlıklara.*»
Enes *radıyallahu anh* der ki: «Yağmur dindi. Biz de çıktığımızda güneşin altında yürüdük.»
Apaçık bir şekilde görülmektedir ki, Sahabe'nin, sağlığında Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ile tevessülü duası ileydi, zatıyla veya hatırıyla değil. Ayrı durum Abbâs *radıyallahu anh* ile tevessülde de gündeme gelmiş, duası ile tevessülde bulunmuşlardır. Amaç Abbâs'ın *radıyallahu anh* hatırı veya zâtı olsaydı, Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* zatını ve hatırını bırakıp da amcasına yönelmezlerdi. Sahabe'nin bu tavrı, her ne kadar kimse ulaşmasa da Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* makamıyla tevessülün caiz olmadığına delildir. Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* makamıyla tevessül, Mekke müşriklerinin âyette geçen tavırlarını andırmaktadır.
«Biz onlara (putlara) ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.» (Zümer, 39/3)

[25[25]] Fethu'l-Bari, cilt.2, shf. 577.

Müslüman Kardeş! Konumu ne olursa olsun bir yaratılmışla veya hatırıyla tevessülde bulunmakla bir menfaat sağlayıp, herhangi bir zararı savabileceği inancını taşımak büyük şirktir. Allah korusun insanı dinden çıkarır.
Kur'ân ve Sünnette şirke ve harama giden yolları engelleme hususunda kesin delâlet taşıyan pek çok delil vardır. Seddü'z-Zeraî denilen bu durum, haramlara götürebilme durumunda bazı mübahların haram görülmesidir. Kur'ân'da Seddü'z-Zeraî kaidesine tanıklık eden âyetlere örnek olarak şu âyeti verebiliriz:
«Allah'tan başkasına dua edenlere sövmeyin ki onlar da ilimsiz bir şekilde düşmanca Allah'a sövmesinler.» (En'âm, 6/108)
Allah, aslen meşru olduğu halde, tapınanların yanında putlara sövmekten sakındırmıştır. Zira bu durumda müşrikler öfkelenecek ve cahilce Allah'a söveceklerdir.
Seddü'z-Zeraî kaidesine Sünnetten delil olarak da, Allah Resulü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* kabirlerin üzerine mescid bina edilmesini yasaklaması verilebilir. Bu yasağın nedeni, türlü şekillerde şirke kayma tehlikesinin varlığıdır.

2) Evliya Ve Sâlih Kimseler İçin Dua Etmek Ve Adak Adamak:

Allah'ın dininde sâlih kimselere dua etmek, onlardan imdat dilemek, makamlarıyla tevessülde bulunmak ve onlara adak adamak yoktur. Bunlar, tevhidi ortadan kaldıran ibadetteki şirklerdir.
Bir kimsenin «Ey seyyidim falan, ey mevlâm filan, elimden tut, benim için şöyle yap, benim için Allah'a şöyle dua et, senden ve Allah'tan dilerim, derdimi gider, bana şefaat et,» gibi sözler söylemesi veya «Meded ya Resûlullah!» demesi, tevekkülde bulunurken Hıristiyanların «Ey Mesih! Ey Meryem!» dedikleri gibi «Ey Ali! Ey Hüseyin!» diyerek yakarması şirk sözlerden sayılır.
Ölülere adak adamak da meşru bir vesile değildir. Bir kimsenin «Ey seyyidim filan! Allah bana rızk verirse, benim şu dileğim gerçekleşirse senin için şöyle yapacağım,» şeklinde sözler söylemesi, Allah'tan başkasına adak adaması, bir ibadeti Allah'tan başkası için sarf etmesi anlamına gelir. İslâm, bu tür işlerden uzaktır.
«Kendi zanlarıyla Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan pay ayırarak «Bu Allah'ın, bu da ona ortak koştuklarımızındır» dediler. Allah'a ortak koştukları için ayırdıkları Allah'a ulaşmaz. Allah için ayırdıklarıysa ortak koştuklarına ulaşır. Ne kadar da kötü hüküm veriyorlar.» (En'am, 6/136)
«Allah'tan başka dua etikleriniz de sizin gibi kullardır. Doğrular iseniz onlara dua edin de size karşılık versinler.» (A'raf, 7/194)
«Allah'tan başka dua ettiklerimiz bir çekirdek zarına bile sahip değillerdir. Onlara dua etseniz duanızı duymazlar. Duysalar bile karşılık veremezlerdi. Kıyamet günü koştuğunuz şirki inkâr edeceklerdir. Sana her şeyden haberdar olan Allah gibi kimse haber veremez.» (Fâtır, 35/13-14)
«Kıyamet gününe dek kendisine karşılık veremeyecek olan Allah'tan başkasına dua eden kimseden daha sapık kim olabilir? Onlar, dualarından gafildirler. İnsanlar hoşrolunduğu vakit onlara düşman kesilecek ve ibadetlerini inkâr edeceklerdir.» (Ahkâf, 46/5-6)
Görüldüğü gibi Allah'tan başkasına yönelip dua etmek, peygamberlerin ve sâlih kimselerin kabirleri üzerine kubbe yapmak, türbeleri başında mum yakmak, girişlere perdeler asmak gib cahil kimselerin yaptığı ameller, Peygamber'in *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetinden, Ashabının ve günümüze dek onlara tâbi olanların yolundan değildir. Bu ümmetin Selef-i Sâlihîn'i *radıyallahu anhüm* Allah'ın buyurduğu gibi, duanın yalnızca Allah'a has kılınan bir ibadet olduğu inancındadır.

«Kullarım sana benden sorarlarsa, (bilsinler ki) ben yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. O halde bana karşılık versinler, bana iman etsinler. Umulur ki doğru yola ererler.» (Bakara, 2/186)
«Mescidler Allah'ındır. Allah ile beraber bir başkasına dua etmeyin.» (Cinn, 72/18)
«Dini ona has kılarak Allah'a dua edin.» (Gafir, (Mü'min), 40/65)
«Kâfirler istemese de dini Allah'a has kılarak ona dua edin.» (Gafir, 40/14)
«Allah sana bir dert verirse ondan başka bunu giderecek yoktur. Sana bir hayrı dokunursa bil ki, O, her şeye güç yetirendir.» (En'âm, 6/17)
«Dua ettiğinde zor durumda kalana icabet ederek zorluğu gideren ve sizleri yeryüzünün halifeleri kılan kimdir? Allah ile beraber başka bir ilâh mı? Ne kadar da az düşünüyorsunuz.» (Neml, 27/62)
Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, sahabesine şu gerçeği öğretmiştir.
Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur.
«*Dua ibadettir.*»26[26]
«*İstediğinizi Allah'tan isteyin. Yardım dilediğinizde de Allah'tan yardım dileyin.*»27[27]
Müslüman Kardeş! Kur'ân'da soru ve cevap hakkındaki âyetleri araştırdığımızda insanların Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* pek çok konuda sorduklarını, bunlara cevap olarak gökten vahy geldiğini ve Allah Resûlü'nün de *sallallahu aleyhi ve sellem* insanlara bunlardaki hikmetleri bildirdiğini görmekteyiz.
Bu konuyla ilgili âyetlerden bazıları şunlardır:
«Sana ganimetleri soruyorlar. De ki: Ganimetler, Allah ve Resûlü'nündür.» (Enfâl, 8/1)
«Sana içki ve kumar, soruyorlar. De ki: Onlarda büyük bir günah ve insanlar için fayda vardır. Günahı, faydasından büyüktür. Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: Bağışlamadır. Allah, âyetlerini size böylece açıklar. Umulur ki düşünürsünüz.» (Bakara, 2/219)
«Sana hayzı soruyorlar. De ki: O bir ezâdır. Hayızlıyken kadınlardan uzak durun.» (Bakara, 2/222)
«Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onları ıslâh etmek hayırlıdır.» (Bakara, 2/220)
«Sana kendilerine neyin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: Size temiz şeyler helâl kılındı.» (Mâide, 5/4)
Bu âyetler, Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* hükümler ve tebliğ noktasında Allah ile kulları arasında bir vasıta olduğunu göstermektedir. Oysa Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* sorulan soru dua konusunda olunca «De ki...» denilmemiş, direkt cevaba geçilmiştir.
«Kullarım sana benden sorarlarsa (bilsinler ki) ben yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. O halde bana karşılık versinler, bana iman etsinler. Umulur ki doğru yola ererler.» (Bakara, 2/186)
Bu âyet, duânın Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* diğer peygamberlerin ve velilerin aracılığına gerek duymadığının göstergesidir. Zira Allah yakındır, kulunun duasını işitir ve icabet eder.
Dua, uluhiyetin özelliklerinden birisi olmaktayken nasıl Allah'tan başkasına dua ibadetini sarfedebiliriz?
«Onlara dua etseniz duanızı işitmezler. İşitseler bile size karşılık veremezler. Kıyamet günü koştuğunuz şirki inkâr edeceklerdir. Her şeyden haberdar olan Allah gibi kimse sana haber veremez.» (Fâtır, 35/13-14)
Bu özelliklerden herhangi birini bir yaratılmışsa veren kimse onu Yaratan'a benzetmiştir. Bu, benzetmelerin en çirkinidir.

26[26] Tirmizî, Sahih (2590), Ebvab-u Tefsir-il Kanun.
Bu hadîs, duanın en önemli ibadet türlerinden biri olduğuna işarettir. Nasıl ki namaz, peygamber veya veli için kılınmazsa dua da Allah'tan başka ne bir peygambere ne de bir veliye edilemez.
27[27] Tirmizî, Sahih (2034), Ebvab-u Sıfati Kıyâmet

«Onun bir benzeri gibisi yoktur. O, çokca işiten, çokca görendir.» (Şûra, 42/11)
Allah, kendisinden başkasına dua etmeyi ibadet olarak isimlendirmiştir.
«De ki! Ben Allah'tan başka dua ettiklerinize ibadet etmekten alınkondum.» (En'âm, 6/56)
Allah, peygamberlere, velilere ve cinlere dua edenlere karşılık vermiş onlara inkârda bulunmuştur.
«De ki: Sizden belâyı gidermeye veya çevirmeye güç yetiremeyen Allah'tan başka iddia ettiğiniz ilâhlara dua edin. Dua ettikleri de hangileri daha yakın olacak diye Rablerine vesile arar, Allah'ın rahmetini umar ve azabından korkarlar. Şüphesiz Rabbinin azabı sakınılası bir şeydir.» (İsrâ, 17/56-57)
«Sana fayda ve zarar veremeyecek olan Allah'tan başkasına dua etme. Eğer bunu yaparsan şüphesiz zalimlerden dursun.» (Yunus, 10/106)
Mekke müşrikleri de Allah'ın biricik yaratıcı ve rızk verici olduğuna inanmaktaydılar. Ama onlar putlarla sembolize edilen velilere dua ederek onları Allah'a yaklaştıran birer vasıta kabul ediyorlardı. Ancak Allah, onların bu vasıtalarını kabul etmemiş ve onları küfürle nitelemiştir.
«Dikkat edin! Halis din Allah'ındır. Ondan başkasını dost edinenler, «Onlara (putlara) ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz»derler. İhtilâf ettikleri konuda Allah hükmünü verecektir. Allah, yalancı kâfire hidâyet etmez.» (Zümer, 39/3)
Müşrikler, Allah'a şirk koşmalarına rağmen şiddet ve musibet anlarında yalnızca Allah'a dua etmekteydiler. Ancak Allah onlardan razı olmamış, şiddet anlarında kendisine has kılınan dualarını kabul etmemiştir. Zira onlar rahatlık zamanı dua ibadetinde Allah'a şirk koşmuşlardır.
«Sizi karada ve denizde gezdiren odur. Gemideyken tatlı bir rüzgârın yürüttüğü ve bununla sevinikleri sırada sert bir fırtına çıkıp dalgalar ve her yönden geldiğinde, her yerden kuşatıldıklarını anladıklarında dini yalnız Allah'a has kılarak dua ederler. (Derler ki:) «Bizi bu durumdan kurtarırsan şükredenlerden olacağız.» (Allah) onları kurtardığında ise yeryüzünde haksız yere taşkınlık yaparlar.» (Yunus, 10/22)
Bu amellerin tümü tevhidle, nebi ve resûllerin gönderiliş amacı olan tüm varlıklara ibadet etmeyi bırakıp ortağı olmayan bir Allah'a yönelme ilkesiyle çelişir. Peygamberler, sâlih, halis ve şeriata uygun olmadıkça Allah'ın amelleri kabul etmeyeceğini, şirk üzere ölenin işlediği şirk hariç tüm günahları bağışlayacağını bildirmişlerdir.
«Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındakileri dilediği kimseye bağışlar. Allah'a ortak koşan büyük bir iftirada bulunmuştur.» (Nisâ, 4/48)

3) Evliyanın Ruhları İçin Kurban Kesmek Ve Kabirleri Başında Saygı İçin Dikilmek:

Bazı cahil Müslümanlar, velilerin türbeleri başında, şehitliklerde, belirli dönemlerde kubbelerin civarında kurban keserler; hastalarını bu gibi yerlere götürürler; saygı duruşunda bulunup orada gecelerler; bu gibi türbe ve kabir sahiplerinden şefaat dilerler, onlara seslenecek dua talep ederler; ayrıca onlardan meded umarlar. Bu davranışların tümü, Allah'ın dininde olmayan sapık bid'atler olup şirk ve cahiliyye toplumlarının yapageldikleri amellerdir.
«Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.» (Nisâ, 4/36)
«Bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayın.» (Bakara, 2/22)
Bu batılda ısrar edenle onu tasdikleyenin hükmü birdir. Bu da şirktir. İmandan sonra küfre sapmaktır.
Bid'at tevessül çeşitlerine sımsıkı yapışarak meşru tevessül yollarından yüz çeviren, Kitap ve Sünnette sabit olmalarına rağmen dualarında bunları kullanmayan pek çok insan, cidden şaşırtıcı bir manzara arz eder.

Bunlar, uydurdukları dualara ve tevessül çeşitlerine bel bağlarlar. Oysa bunları ne Allah dininde var kılmış, ne de Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatında bir kerecik kullanmıştır. İlk üç kuşak Müslümanlarda (Sahabe, Tâbiûn, Etbau't-Tâbiîn) ifadesini bulan Selef-i Sâlihîn'in *radıyallahu anhüm* anlayışında da böyle şeyler yoktur.
Bid'at ehli tevessül kavramıyla öyle oynamıştır ki onu gerek lûgat gerekse şer'î anlamından soyutlayarak şirkin ve haramın her türünün bulaştığı bir «meded umma» şekline indirgemiştir. Bu tavır, onları Allah'tan istemekten uzaklaştırmış ölülerin türbelerine sığınır kılmıştır. Ölümsüz, her zaman diri olan Rablerini bırakıp toprakta çürümüş olanlara yönelmişlerdir. Allah'tan korktuklarından ziyade onlardan korkmuşlardır. Bir de utanmadan iman iddiasına yeltenirler. Allah'tan başkasıyla, bir veli ya da sâlih bir kimse adına yemin etmeleri istendiğinde çehreleri değişerek gerçeği itiraf ederler. Şüphesiz bu, büyük şirktir. Zira onlara duydukları korku, Allah'a duydukları korku gibidir. Belki daha da fazladır. Oysa korku, Allah'a mahsus kılınması gereken bir ibadettir. Zarar vermek ve fayda sağlamak sadece Allah'ın elindedir.
Allah'tan yüz çevirip başkasına bağlanmak o noktaya geldi ki insanlar Allah'tan başkasının adına yemin verir, darlık ve bollukta veliler ve sâlih kimselerden meded umar oldular. Bu nedenle işlemiş oldukları şirk cahiliyye şirkini de fersah fersah geride bırakmış oldu. O cahiliyye şirki ki, Allah şöyle tasvir ediyor.
«Gemiye bindiklerinde dini Allah'a has kılarak dua ederler. Allah, onları sağsalim karaya çıkarınca da ona ortak koşarlar.» (Ankebût, 29/65)
Günümüz müşrikleriyse ne darlık ne de bollukta Allah'ın adını akıllarına getirmezler. Kesintisiz bir şirk atmosferinde yaşayıp durmazlar. Gariptir ki, kendisini ilme nisbet eden bazı dinde gayret sahibi kimseler, insanlara katıksız tevhidi öğretecekleri yerde peygamberlerin gönderilme nedeni olan bu temel konuyu davetlerinde üçüncü beşinci sıraya koymaktadırlar. Üstelik bir de bu konuyu gündeme taşıyanlardan nefret edebilmekte daha kötüsü insanların da nefret etmelerini sağlayabilmektedirler. Bu tavrın sebebi sorulduğunda verdikleri cevap ilginçti: Tevhid konusunu gündeme getirip bid'atlerden sakındırmak Müslüman kitleyi bölmekteymiş (?!) İslâm saflarında kopmalar meydana getirmekteymiş (?!) Oysa safları bölen bid'atten sakındırmak değil bizzat bid'atin kendisidir. Tevhid, bütünleştiricidir. Bütünlüğü koruyucudur. Tevhidin aslı bir kelimede bir araya gelmektir. Nerde kaldı bunların birlik iddiası?!
Allah, bu gibileri kitabında ne de güzel tavsif ediyor.
«Yoksa daha düşük olanı iyisiyle mi değişiyorsunuz.» (Bakara, 2/61)

Selefin Bid'at Konusundaki Sözleri

Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* der ki: «İnsanlar ne kadar güzel görse de tüm bid'atler sapıklıktır.»[28][28]
Abdullah b. Mes'ûd da *radıyallahu anh* şöyle der: «Sünnetteki iktisad, bid'atteki içtihattan daha hayırlıdır.»[29][29]
Yine der ki: «Sizden öncekilere uyun, bid'at çıkarmayın. Size yetecek bir miras bırakıldı. Geçmişlerin bıraktığı bu mirasa yapışın.»[30][30]
Büyük Tâbiî Hasan b. Atıyye *rahimehullah* sünnete bağlılığı tasdikleyen şu sözü söylemiştir:«Allah karşılığında benzeri bir sünneti çekip almadıkça bir kavim dininde bid'at çıkarmaz. Sonra kıyamet gününe dek o sünneti iâde etmez.»[31][31]

[28][28] Lâlkâî, a.g.e.
[29][29] Lâlkâî, a.g.e.
[30][30] Dârimî, Sünen.
[31][31] Dârimî, Sünen. Senedi sahihtir.

İmam Evzâî *radıyallahu anh* şöyle der. «Bid'at çıktığında ilim ehli onu inkâr etmezse gün gelir bu bid'at Sünnet diye bilinir»[32][32]
İmam Eyyub es Suhtiyânî *radıyallahu anh* der ki: «Bid'at sahibi, bid'atinde çaba gösterdikçe Allah'tan uzaklaşır.»[33][33]
İmam Süfyan-ı Sevri de *radıyallahu anh* şunları söyler: "Bid'at şeytana ma'siyetten daha sevimli gelir. Zira m'asiyetten tevbeyle kurtulunur ancak bid'atin tevbesi olmaz.»[34][34]

MÜSLÜMANLARIN TEVESSÜL KONUSUNDA SAPMALARININ NEDENLERİ

1) Taklit

Taklit, bir kimsenin sözün delilini bilmeden kabul etmek, delilsiz görüş bildirenin tarafına geçmektir. Mukallid ise delilini bilse de bir kimsenin görüşünü aksi ispatlansa bile kabulde ısrarcı olandır. Taklidin ilim olmadığı konusunda ilim ehli arasında ayrılık yoktur. Dolayısıyla mukallid bir kimse de alim olarak nitelenmez. Allah taklidi kınamış ve birçok âyette ondan sakındırmıştır.
«Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin' denildiğinde 'Bize babalarımızdan gördüğümüz yeter' derler. Ya babaları bir şey bilmeyen, doğru yolda bulunmayan kimseler idiyse?!» (Mâide, 5/104)
Bu kimseler bağnazca babalarını taklit etmişler, Allah'ın hidâyetinden yüz çevirmişlerdir. Bir de derler ki: Biz size gönderileni inkâr ederiz. Allah onları şöyle tanımlar:
«Allah katında canlıların en şerlisi sağır, dilsiz ve bir şeye akıl erdiremeyenlerdir.» (Enfâl, 8/22)
Allah, daha sonra onları İbrahim'e *aleyhi's-selâm* verdikleri cevaptan ötürü ayıplar.
«(İbrahim, kavmine) Şu tapmakta olduğunuz heykeller nedir? Dediler ki: «Babalarımızı onlara tapar bulduk.» (Enbiya, 21/52)
«Âlimlerini ve rahiplerini Allah'tan başka rabler edindiler.» (Tevbe, 9/31)
Huzeyfe b. Yemân *radıyallahu anh* bu âyet hakkında şöyle der: «Allah'ı bırakıp da bu kimselere tapmadılar. Ancak helâl kıldıklarını helâl, haram kıldıklarını da haram bildiler.»[35][35]
Dolayısıyla helâl - haram tayin etmede Allah ve Resûllerini bırakıp bu kimseleri yetkili tanıdılar.
Selef âlimleri ve müçtehid imamlar da *radıyallahü anhüm* taklitten sakındırmışlardır. Zira taklit, ayrılık ve Müslümanlar safında zayıflık nedenidir. Birlik, tâbi olmada ve ihtilâf durumunda Allah ve Resûlü'nün görüşüne yönelmededir. Bu nedenle Sahabeyi tüm meselelerde tek bir kişiyi otorite bilip taklit ederken göremiyoruz. Dört İmam da *radıyallahu anhüm* görüşlerinde bağnaz davranmamıştır. Kendilerine hadîs ulaşınca görüşlerinden dönmeyi bir fazilet bilmişlerdir. Ayrıca kullandıkları delilleri bilmeksizin kendilerinin taklit edilmesini de yasaklamışlardır. Taklitten sakındırma konusunda onların sözlerine kulak vermek gerekir.

---

[32][32] Hatib, Şerefu Ashabi'l Hadîs. Senedi Sahihtir.
[33][33] Muhammed b. Vaddah, Bid'atter ve Onlardan Sakındırmak.
[34][34] Lâlkâî, a.g.e.
[35][35] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, cilt 10, shf. 174.

2) Dört İmamın Taklitten Sakındıran Sözleri

İmam Ebû Hanife *radıyallahu anh* der ki: «Hadîs sahih olursa, mezhebim odur»[36][36]
İmam Ebû Hanife *radıyallahu anh* yine der ki: «Nereden aldığımızı bilmeksizin sözümüzü kabullenmek bir kimseye helâl olmaz.[37][37]
Yine onun sözlerinden bir kaçı:
«Delilimi bilmeden benim görüşümle fetva verene yazıklar olsun...»
«Bizler insanız. Bugün bir söz söyler, yarın ondan döneriz.»
«Yazık sana ey Yakub! Benden her duyduğunu yazma. Bugün bir görüşte olurum, yarın onu terk ederim. Yarın bir görüş bildiririm, öbür gün onu terk ederim.»
«Allah'ın Kitabına ve Resûl'ün haberine aykırı bir görüş bildirdiysem onu terk edin.»[38][38]
İmam Mâlik de *radıyallahu anh* der ki: «Ben bir insanım. Doğru söyleyebilirim, yanılabilirim de... Görüşüme bakın. Kitap ve Sünnete uyan her şeyi alın, uymayanları da terk edin.»[39][39]
Yine onun sözü: «Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hariç, sonrakilerin sözü alınır da, bırakılır da...»[40][40]
İmam Şâfiî'ye *radıyallahu anh* geçelim. Der ki: «Dediğimin aksine nakil ehli katında Allah Resûlü'nden *sallallahu aleyhi ve sellem* geldiği sahih olan her meselede hayattayken de, öldükten sonra da ben dönüyorum.»[41][41]
«Hiç kimse yok ki! Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* sünnetinden bir şeyler kaçırmış olmasın. Ne zaman bir görüş bildirir veya bir usûl ortaya koyarım da onun aksine Allah Resûlü'nden bir söz nakledilir. Benim sözüm; Allah Resûlü' nün *sallallahu aleyhi ve sellem* söylemiş olduğudur.»[42][42]
«Müslümanlar, kendisine Allah Resûlü'nden bir Sünnet zahir olup da başka birinin sözü için bunu bırakana yaptığının helâl olmadığı noktasında icmâ etmişlerdir.»[43][43]
«Kitabımda Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* Sünnetine aykırı bir şey bulursanız Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* Sünnetini alın, benim dediğimi bırakın.»[44][44]
«Hadîs sahih olursa, mezhebimdir.»[45][45]
«Peygamber'den *sallallahu aleyhi ve sellem* dediğimin aksine bir rivayet sahih olduğu halde beni görüş bildirirken görürseniz, bilin ki aklım başımda değildir.»[46][46]
«Benden duymazsanız da Allah Resûlü'nden *sallallahu aleyhi ve sellem* gelen her hadîs benim görüşümdür.»
«Allah Resûlü'nden *sallallahu aleyhi ve sellem* dediğimin aksine sahih bir hadîs varsa, onun hadîsi kabul edilmeye daha lâyıktır. Bu durumda beni taklit etmeyin»[47][47]
«Beni taklid etmeyin. Mâlikî, Şâfiî'yi, Evzâî'yi, Sevrî'yi taklit etmeyin. Aldıkları yerden siz de alın.»[48][48]
«Cüzzî'nin, Mâlik'in, Ebû Hanife'nin görüşleri neticede birer görüştür. Bence hepsi birdir. Hüccet, ancak nakledilen haberlerdedir.»[49][49]

---

[36][36] İbn Abidin, Haşiye, cilt.15, shf. 63.
[37][37] İbn Abidin, Haşiye.
[38][38] İbn Abdilberr, İntika.
[39][39] Fulânî, Îkaz.
[40][40] İbn Abdilberr, Câmi; Fulânî, İkaz..
[41][41] Ebû Nuaym, Hilye.
[42][42] Fulânî, İkaz.
[43][43] Fulânî, Îkaz, shf. 68.
[44][44] Nevevî, Mecmu'ul-Feteva
[45][45] Nevevî, Mecmu'ul-Feteva.
[46][46] İbn Ebî Hatim, Âdâbı Şâfiî.
[47][47] İbn Ebî Hatim, Âdâbı Şâfiî. shf. 63..
[48][48] İbn Kayyum-i'lam.
[49][49] İbn Abdilberr, Câmi.

«Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* hadîsini reddeden helâk olmanın eşiğindedir.»50[50]
İmamların *radıyallahu anhüm* bu konudaki sözleri daha pek çoktur. Bu sözler, derin kavrayışlarının birer göstergesidir.
«Rabbinizden size indirilene uyun. Ondan başka dostlar edinip de uymayın. Ne kadar az öğüt alıyorsunuz.» (A'raf, 7/3)
Büyük âlim Muhammed Emin Şenkıtî *rahimehullah* der ki: «Sonradan gelenlerin, sahabe ve diğer hayırla anılan çağlarda yaşamış olanlara muhalefet ettiği taklit türü, tüm âlimleri bırakıp tek bir şahsa bağnazca tutunmaktır. Bu tür taklit hakkında ne Kur'ân'da, ne de Sünnette bir delil yoktur. Ne sahabeden ne de hayırla anılan çağlarda yaşamış birinden nakledilen bir söz de mevcut değildir. Bu taklit, imamların sözlerine de aykırıdır. Onlardan hiçbiri, tüm âlimleri bırakıp bir şahsın görüşlerine bağlanmayı söz konusu etmemiştir.
Belli bir şahsı taklit, hicretin dördüncü asrında ortaya çıkan bir bid'attir. Aksini iddia eden ilk üç asırda belli birini taklit eden bir kimse göstersin. Gösteremez, çünkü böyle birşey yoktur.51[51]

3) Bazı Âyetleri Alıp Diğerlerini Terk Etmek

Bazı âyet ve hadîsleri alıp diğerlerini görmezden gelmektir. İşlerine geldiği için aldıkları âyet ve hadîsler aslında ne anladıkları gibidir, ne de görüşlerini destekler bir mahiyet taşır. Sahih tefsirini kavramış değillerdir ya da alâkasız bir şekilde te'vile yeltenirler.
Örnek olarak şu âyeti verebiliriz:
«Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve O'na vesile arayın.» (Mâide, 5/35)
Burada vesileden amaçlanan, taat ve razı kılacak şekilde amelde bulunmak Allah'a yakınlık sağlamaktır. Bu konuda müfessirler arasında ihtilâf yoktur. İbn Kesir tefsirinde müfessirlerin bu konudaki ittifakını nakleder.

4) Vesile Âyeti Hakkında Müfessirlerin Görüşleri

«De ki: Sizden bir zararı gidermeye veya çevirmeye güç yetiremeyen, Allah'tan başka ilâh olarak nitelediklerinize haydi dua edin! Dua ettikleri, hangileri daha yakın olacak diye Rablerine vesile ararlar. Rahmetini umarak azabınan korkarlar. Şüphesiz Rabbinin azabı sakınılası bir şeydir.» (İsrâ, 17/56-57)
Bu âyette vesile, Allah'a yakın olmaktır.
Allah, sâlih kimseler konusunda ileri giderek Allah'ın hakkını kullarına sarfedenlere hitabında der ki: Allah'tan başka taptıklarınız sizin gibi nefislerine fayda veya zarar vermeye güç yetiremeyen kullardır. Bu haldeyken başkalarına nasıl yaptırımda bulunabilirler. Bu kimseler meşru bir şekilde Allah'a yakınlık ararlar. Rahmetini umar, azabından korkarlar. Allah'ın azabından ancak hüsrana uğramışlar emin olur.
Bu âyetle Allah'tan başkasından meded ummanın mübahlığına delil getirenler Allah'ın kelâmını gerçek anlamından saptırmış olmaktadırlar.
Allah'ın emrettiği vesile, razı kılacak salih amelle Allah'a yakın olma talebidir. İnanç konularındaki dengeli görüşlerinde ve kavrayışlarının derinliğinde ümmetin ittifak ettiği müfessirler arasında bu konu tartışmasız böyledir.
İbn Kesir *radıyallahu anh* tefsirinde bu âyet hakkında şunları der:

50[50] İbn Cevzî, Menakıb.
51[51] Edvau'l-Beyan, cilt 7, shf. 458.

«Allah'ı mü'min kullarına takvayı emrederek buyuruyor. Takva, taat ile birlikte anıldığında murad, haramlardan kaçınmak ve yasakları terk etmek olur. Allah, bundan sonra *«O'na vesile arayın»* buyuruyor.»
Süfyan-ı Sevrî Talha'dan, Talha Atâ'dan, o da İbn Abbâs'dan rivayet etmiştir ki: «Vesile, yakınlıktır.» Mücâhid, Ebû Vail, Hasan, Katâde, Abdullah b. Kesir, Süddî, İbn Zeyd de *radıyallahu anhüm* böyle demiştir. Katâde der ki: «O'na vesile arayın; O'na, razı kılacak amel ve taatla yaklaşın demektir.» Şu imamlar da böyle söylemiştir. Bu konuda müfessirler arasında ihtilâf yoktur.
Büyük müfessir âlim Muhammed Emin Şankıtî bu iki âyetin (İsrâ, 56-57) tefisirinde[52][52] şunları söyler: «Âlimlerin çoğu, buradaki *vesile*'nin Muhammed'in getirdiklerine uygun şekilde emirlerine uyup yasaklarından kaçınarak Allah'a yaklaşmak olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Zira bu, tek başına Allah'ın rızasını kazanmaya ileten, katındaki dünya ve âhiret hayırlarını elde etmeyi sağlayan yoldur.»[53][53]

5) Hz. Ömer'in Hz. Abbâs İle Tevessülü

Sahih anlamından farklı algıladıkları hadîslerden biri daha önce açıkladığımız Hz. Ömer'in Abbâs'la *radıyallahu anhüma* tevessül etme hadîsidir. Bu hadîsi şöyle yorumlarlar: Hz. Ömer, Allah Resûlü'ne yakınlığından dolayı Abbâs'ın zatı ile tevessülde bulunmuştur.
Bu yoruma verilecek en güzel cevap, Hz. Muâviye'nin ve yanındaki Müslümanların kıtlık vakti yağmur yağması için Yezid b. Esved el-Cüreşî ile tevessülde bulunmasıdır. Yezid, ellerini kaldırıp dua edince yağmur inmeye başlamıştır.[54][54]

6) Âmâ Hadîsi

Âmâ hadîsi de bu türdedir. Bir âmâ Allah Resûlü'ne gelerek: «Gözlerimi açması için Allah'a dua et,» deyince Allah Resûlü «*Dilersen dua edeyim, dilersen bu duruma sabret. Ancak sabır senin için daha hayırlıdır,*» diye karşılık verir.[55][55] Âmâ, «Dua et,» diyerek isteğini yineler. Bunun üzerine Allah Resûlü ona güzel bir şekilde abdest alarak iki rekât namaz kılmasını ve şöyle dua etmesini emreder. *«Allah'ım! Rahmet peygamberi olan Peygamberin Muhammed'le sallallahu aleyhi ve sellem sana yöneliyor, senden istekte bulunuyorum. Ey Muhammed! Şu ihtiyacımın giderilmesi için seninle Rabbime yöneldim. Allah'ım! Peygamberini bana şefaatçi kıl.»* Adam denileni yaptı ve gözleri açıldı.[56][56]
Hadîsin anlamı açıktır. Âmâ, Allah Resûlünden *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisi için dua etmesini istemiştir. Aynı zamanda Resûlü'nün duasını kabul etmesi için Allah'a da dua ederek «Allah'ım! Peygamberini bana şefaatçi kıl» demiştir.
Anlaşılacağı üzere âmânın tevessülü, Allah Resülü'nün ne makamı, ne de zatı ile olmuş değildir. Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ona bu şekilde öğretmeyip yukarıdaki duayı öğretmiş ayrıca kendisi de onun için duada bulunmuştur.
Birinin makamıyla tevessülde bulunanlara, hadîste delil olabilecek bir durum söz konusu değildir. Hadîs, bilakis meşru tevessüle delildir. Zira sâlih kimsenin duası söz konusudur. Cahil kimseler, Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* hadîste geçen şu sözünü görmezden gelmektedirler.

---

[52][52] Tefsir-i İbn Kesir - Mâide, 5/35.
[53][53] Eduau'l-Beyan, cilt 2, shf. 86.
[54][54] İbn Asakir, Tarih. Senedi Sahihtir. Elbanî, Tevessül. Kitabında sahihlemiştir.
[55][55] Bu karşılıkta şu kudsî hadîse işaret vardır: «İki sevgili uzvunu (gözlerini) alarak sınadığım kulum güzel bir şekilde sabrederse bunun karşılığı cennettir.» Buhârî.
[56][56] Tirmizî, Sahih; Ahmed, Sahih.

«*Dilersen senin için dua ederim*» Ayrıca âmânın «dua et» sözü de dikkatlerinden kaçmış görünmektedir.

7) Peygamber'le Tevessül Üç Kısımdır

Tüm bunlardan zatlar ile tevessülün meşru olmadığı anlaşılmaktadır. Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* ile tevessül ise Muhammed b. Sâlih el-Useymin'in belirttiği gibi üç kısımdır.
a) O'na iman ve bağlılık ile tevessülde bulunmak. Bu, sağlığında caiz olduğu gibi vefatından sonra da caizdir.
b) Duasıyla tevessülde bulunmak, ondan dua istemek. Bu, sağılığında caizdir ancak vefatından sonra caiz olmaz. Zira ölmüş kimseden dua istenmez. Bu caiz olsaydı Hz. Ömer, Abbâs *radıyallahu anhüma* ile tevessülde bulunmaz, kabre gelerek Allah Resûlü'nden duâ talep ederdi.
c) Allah katındaki makam ve mevkii ile tevessülde bulunmak. Bu, ne sağlığımda ne de vefatından sonra caiz değildir. Zira bu kişinin amelinden olmadığı için istenilen amaca ulaştırmaz. Dolayısıyla «vesile» kavramının kapsamı dışındadır.
Birisi, «Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* kabrine gelip benim için istiğfarda bulunmasını ve Allah katında bana şefaat etmesini istesem bu caiz olur mu?» şeklinde bir soru yöneltse verilecek cevap «Caiz değildir.» olacaktır. Bunun üzerine «Allah şöyle buyurmuyor mu?» diyerek Şu aşağıdaki âyeti okusa:
«Nefislerine zulmettiklerinde sana gelip Allah'tan bağışlanma dileselerdi Resûl de onlar için bağışlanma dileseydi Allah'ı, tevbeleri çokça kabul eden, merhametli bulacaklardı.» (Nisâ, 4/64)
Ona, «Evet. Allah böyle söylüyor. Ancak dikkat edilirse (zulmettiklerinde) diyor. Buradaki (iz) Arapçada geçmiş zaman zarfıdır. (İz) yerine gelecek zaman bildiren (iza) zarfı kullanılsaydı, anlam (zulmederlerse) olacaktı ki bu durumda Allah Resûlü'nün *sallallahu aleyhi ve sellem* vefatından sonrası için de bağışlanma isteme söz konusu olabilecekti. Ancak (iz) kullanılmak suretiyle bağışlanma isteği Allah Resûlü'nünn *sallallahu aleyhi ve sellem* yaşadığı dönem ile sınırlanmış olmaktadır.
Ayrıca Allah Resûlü'nün belirttiği gibi şu üç şey haricinde ölmüş kimsenin amel defteri kapanır. *«Sadaka-i Cariye, faydanılan ilim ve kendisine duâ eden salih bir evlât.*[57][57]
Dolayısıyla ölmüş bir kimsenin başkası için bağışlanma talebinde bulunması mümkün değildir. Kaldı ki amel defteri kapanmış olduğundan kendisi için bile bağışlanma isteyemez.[58][58]

8) Aslı Olmadığı Gibi Dinin Asıllarına Aykırı Gelebilen Zayıf, Uydurma Hadîs Ve Eserlerle Amelde Bulunmak.

Örnek olarak böyle birkaç hadîsi ele alabiliriz.
a) «*Makamımla tevessülde bulunun. Allah katında makamım büyüktür.*»
Bu hadis, Allah Resûlü'ne *sallallahu aleyhi ve sellem* bir iftiradır. Güvenilir hadîs kitaplarında böyle bir rivayete rastlamak mümkün değildir.
Muhaddis Elbanî *radıyallahu anh* şunları der. «Şüphesiz Allah katında Resûl'ün makamı büyüktür. Allah, Kitabında Musa'yı *aleyhi's-selâm* Allah katında itibarlı biriydi[59][59] diye nitelemiştir. Bilindiği gibi Hz. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz. Musa'dan

[57][57] Müslim.
[58][58] Useymin, Mecmu', shf. 81.
[59][59] Ahzâb, 33/69.

aleyhi's-selâm daha üstündür. Şüphesiz Rabbi katında ondan daha değerlidir. Ancak bu, makamıyla tevessülü gerektirmeyen başka bir durumdur.

Bu durumdan dualarının kabulü için makamıyla tevessül edilebileceğini çıkaranlar şüphesiz mantık kurallarının yardımıyla böyle bir sonuca varmaktadırlar. Oysa bu gibi konular mantık kurallarının işlemediği gaybî konulardır. Kesinlikle delil niteliği taşıyabilecek sahih nakl ihtiyaç vardır.60[60]

b) "*Adem işlemiş olduğu günahtan dönünce dedi ki: «Ya Rab! Muhammed hakkı için beni bağışlamanı diliyorum.» Allah da ona şöyle karşılık verdi: «Ey Adem! Daha onu yaratmadığım halde Muhammed'i nereden bildin?» Dedi ki:«Ya Rabi! Beni elinle yaratıp ruhundan üfleyince başımı kaldırdım. Arşın direklerinde Lâ ilâhe İllallah Muhammedu'r-Resûlullah sözünü yazılı gördüm. Bildim ki sen ancak en çok sevdiğin kimseyi adının yanında anarsın. Bunun üzerine Allah: «Seni bağışladım» buyurdu ve ekledi: «Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım.»*61[61]

İmam Zehebî *radıyallahu anh* «Mizan»da, «Bu, batıl ve uydurma bir haberdir,» der.

c) «*Kim evinden namaz için çıkıp «Allahım! Sen'den isteyenlerin hakkı için Sen'den isterim. Ne bir kötülük ne de zulüm için evden çıkmadım. Şu gidişim hakkı için Sen'den isterim,» derse Allah ondan razı olur ve bin melek onun için istiğfarde bulunur.»*62[62]

İbn Teymiyye ve Zehebî bu hadîsi zayıflatmıştır.

d) «*Darda kaldığınızda kabir ehline başvurun.*»

İbn Teymiyye der ki: «Bu hadîs, Allah Resûlü'nün hadisini bilenlerin icmâı ile O'na iftira edilmiş bir yalandır. Hiçbir âlim böyle bir sözü hadîs olarak nakletmemiştir, hiçbir güvenilir hadîs kitabında da böyle bir hadîs yoktur.63[63]

e) «*Öldüren ve dirilten daima diri ve ölümsüz olan Allah! Anam Fatıma binti Esed'i bağışla. Sorguda hüccetini telkin et. Peygamberinin ve benden önceki peygamberlerin hakkı için girdiği yeri geniş kıl. Sen, merhametlilerinin en merhametlisisin.*»64[64]

Hadîs zayıftır.

f) «*Hayatım sizin için hayırlıdır. Konuşursunuz, sizinle konuşulur. Vefatım da sizin için hayırlıdır. Bana amelleriniz arz olunur. Hayır görürsem Allah'a hamdeder, şer görürsem sizin için Allah'tan bağışlanma dilerim.*»65[65]

Elbanî, bütün rivayet yollarıyla zayıf olduğunu söyler.

g) «Allah Resûlü sallallahu aleyhi ve sellem sabahladığında muhacirlerin fakirleri ile Allahtan yardım isterdi.»

Hadîs, mürseldir, zayıftır.

h) «Ömer zamanında insanlara kıtlık isabet etti. Adamın biri Allah Resûlü'nün kabrine gelerek: «Ey Allah'ın Resûlü! Ümmetin için Allah'tan yağmur iste, helâk oldular,» diye seslendi. Adama rüyasında, «Ömer'e git...» denildi.»66[66]

Hadîs zayıftır.

ı) Ebû'l-Cezvî'den rivayet edilmiştir ki: «Medine halkı şiddetli bir kıtlığa uğradı. Hz. Âişe'ye gelip şikayette bulundular. Hz. Âişe onlara, «Peygamberlerin kabrine bakın ve göğe doğru kabrinde bir delik açın, böylece gök ile arasında tavan bulunmasın,» diye tembihte bulundu. Ravî der ki «Bunu yaptılar. Öyle yağmur yağdı ki otlar yeşerdi; develer semizledi; çatlayacak hale geldi. Bu sene «Bolluk senesi» olarak nitelendi.»67[67]

Senedi delil olmayacak kadar zayıftır.

60[60] Silsiletü'l-Ehadîs ed-Daife ve'l-Mevdua; Rakam (22) Ayrıca Tevessül ve Vesile, İbn Teymiyye Makamla tevessülü inkâr edenin makamı da inkâr ettiğini sanmak büyük hatâdır. Bu, sadece bid'ati inkârdır.

61[61] Silsiletü'l-Ehadîs ed-Daifa ... Rakam (25). Elbanî,

62[62] Silsiletü'l-Ehadîs ed-Daifa ... Rakam (24). Elbanî.

63[63] Tevessül ve Vesile, İbn Teymiyye.

64[64] Elbanî, Silsile.

65[65] Bezzer, Müsned. Elbanî, Silsile'de (Rakam - 975) zayıflamıştır.

66[66] Elbanî, Tevessül, shf. 131.

67[67] Elbanî, Tevessül, shf. 140.

j) Ali b. Meymun'dan rivayet edilmiştir ki: «Şâfiî'yi şöyle derken işittim: «Ben, Ebû Hanife ile teberrük etmekteyim. Her gün kabrine gelir, onu ziyaret ederim. Kabrine vardığımda bir hacetim varsa iki rekât namaz kılar, kabri başında Allah'tan bu hacetimin giderilmesini dilerim. Çok geçmeden dileğim yerine gelir.»[68[68]]
Bu rivayet bâtıldır. İbn Teymiyye bu kıssa hakkında şöyle der:
«Bu yalandır. Nakil ilmini bilen yanında yalan oluşu gün gibi açıktır. Şâfiî Bağdad'a geldiği vakitler Bağdad'da dua etmek için gidilen bir kabir mevcut değildi. Bu bid'atler Şâfiî'nin çağında ortaya çıkmamıştır. Şâfiî, bilindiği gibi Hicaz'ı Yemen'i, Şam'ı, Irak'ı ve Mısır'ı gezmiş, peygamberlere, sahabelere, tâbiîlere ait pek çok kabir görmüştür. Şüphesiz bu kabirlerin sahipleri Ebû Hanife ve benzeri âlimlerden çok daha üstündür. Bu durumda Şâfiî niçin başka yerde değil de sadece onun kabri başında duada bulunsun?!»
Sonra Ebû Yusuf, Muhammed, Züfer, Hasan b. Ziyad ve çağındaki birçok Ebû Hanife talebesi, ne onun ne de başka birinin kabri başında dua etme ihtiyacı duymamışlardı. Ayrıca Şâfiî'nin fitne korkusuyla kabirlere tazimde bulunmayı kerih gördüğünü daha önce zikretmiştik.
Bu gibi rivayetleri akıldan ve dinden nasibi olmayanlar uydurmaktadır. Bu hikâyelerde anlatılanlar meçhul, aslı - astarı bulunmayan şeylerdir.»[69[69]]
Bid'at ve heva ehlinin kendine delil kıldığı zayıf, uydurma ve yalan rivayetlerden örneklediğimiz bunlardır.

SON SÖZ

Allah'a, güzel isimleri ve yüce sıfatları, sâlih amel ve sâlih kimselerin dualarıyla yapılan tevessülün dışındaki uygulamalar delilsizdir. Müslümanlar, şirke kapı açabilecek bu uygulamalardan kaçınmalıdırlar.
Muvahhid kul, kendisini ya büyük şirke ya küçük şirke veya haram kılınmış bir bid'ate sürükleyen bid'at tevessül şekillerinden kendi menfaati gereği sakınmalı, uzak durmalıdır.
Bu tür uygulamalar, duadan beklenen karşılığı iptal eden taşkın davranışlardır. Zira Allah, Kendi koyduğu kurallar dahilinde yapılmayan duayı kabul etmez.
Muvahhid kul, duâsını, Kur'ân ve Sünnette geçen dualardan seçmeye gayret göstermelidir. Kitap ve Sünnetteki dualar gibisi yoktur. Onların sağladığı faydayı hiçbir dua sağlayamaz. Bu dualar, kabul edilmeye daha lâyık olduğu gibi kişiye büyük bir sevap da kazandırılır.
Meşru ve bid'at tevessül konusunda geniş bilgi sahibi olmak isteyenler aşağıda verdiğimiz şu kitaplardan faydalanabilirler:
1- Kaidetun Celiyye fî't-Tevessül ve'l-Vesile: Bu kitap İbn Teymiyye'nindir.
2- et-Tevessül - Envâuhu ve Ahkâmuhu. Nasıruddin Elbanî'nindir.[70[70]]
3- et-Tevassul ilâ Hakikati't-Tevessül: Muhammed Nesib er-Rıfzî.
4- Tuhfe'tü'l-Kâri Fi'r-Redd-i Alâ'l-Gamarî: Hammad b. Muhammed
5- Hazihi Mefahîmuma: Sâlih b. Abdulaziz Âli Şeyh
6- Sıyane'tü'l-İnsan An Vesvese'tü'ş-Şeyh Dahlan: Muhammed Beşir es Sehsevânî.
7- Gaye'tü'l-Emânî fî'r-Redd-i Ala'n-Nebhanî: Ebû'l- Mezlî el-Alûsî.
8- Akide'tü'l-Mü'min: Ebû Bekr el-Cezâirî.
9- Keyfe Nefhemu't-Tevessül: Muhammed b. Cemil Zeyno
10- Fetava Lecneti'd-Daime li'l Buhusi'l-İlmiyye ve'l-ifta: cilt 15, shf. 330.
Allah'ım! Bizi muvahhid, sâlih, Sen'in ve Resûlü'nün belirlediği çizgide amel eden kullarından kılmanı; bizi hak üzere sabit kılıp düşmanlarımıza galip getirmeni; bizimle İslâm'ı yeryüzünde hakim ve aziz, bizi de İslâm'la izzet bulmuş kimseler kılmanı Sen'den diler;

68[68] Elbanî, Silsile, Rakam (22)
69[69] İbn Teymiyye,. İktidâus-Sırati'l-Müstakîm, shf. 165.
70[70] Yayınevimizce 1995 yılında yayınlanmıştır. Bu kitabı yayınevimizden isteyebilirsiniz.

Güzel isimlerin ve yüce sıfatların; sana imanımız ve Resûlüne *sallallahu aleyhi ve sellem* sevgimiz; onun Sünnetine tâbi olmamız; yalnızca Kerim olan vechini gözeterek yapmış olduğumuz sâlih amellerimiz; içimizden sâlih kimselerin duaları; hidayete erip hidayet yolunda önderlik yapan Sahabe'yi ve Râşid Halifeleri kendimize örnek almamız; tüm sâlih kullarına ve Peygamberinin temiz ehl-i beytine duyduğumuz sevgi ile sana yakınlıkta bulunur ve tevessül ederiz.

CENNET YOLUNA İLETEN BİRKAÇ NASİHAT

•Allah'a ihlâs ile yönel; ibadette, duada, rızık talebinde ve tüm hücrelerinde onu birle, bir başkasını ona ortak koşma!
•Sana farz kıldığı huşû ile süslenmiş namaz, temiz zekat, takvâ ehline mahsus oruç, makbul hac ve sâlih umre ile Allah'a yakın olmaya çalış!
•Yaptığın her işte Resûlünü örnek al! Hayatın boyunca çizmiş olduğun yoldan ayrılmadan yürü! Böylece Rabbin sana hidayet ve kurtuluş bağışlar, kıyamet gününde seni Resûlünün şefaat ettiği kimselerden kılar.
•Nasuh tevbeye seni Allah'a yakınlaştıran sâlih amellere koş!
•Allahın azametini ve her an gözetlediğini aklından çıkarma! O, senin her halini bilir. Seni dilediği yerde, dilediği şekilde var ya da yok kılar.
•Günde Kur'ân'dan en az bir cüz okumalısın! Cennetteki yerini, okuduğun son âyet belirler.
•Dilin daima Allah'ı ansın! Sabah ve akşam zikirlerine devam et! Allah'a en yakın kimseler zikir ehlinden olanlardır.
•Allah için sev, Allah için buğzet! İmanın en sağlam kulpu budur.
•Bir çift güzel sözle de olsa iyiliği mükafatlandır!
•Nefsin için sevdiğini, mü'minler için de sev! Nefsin için hoş görmediğini, mü'minler için de hoş görme!
•Mü'minlere karşı alçakgönüllü, güleryüzlü, tatlı sözlü; kâfirlere ve zalimlere karşı ise şiddetli ol!
•Sürekli ölümü an! Kabre girdiğin ânı gözlerinin önüne getir! Haşri, hesabı, mizanı, sıratı, cenneti ve cehennemi düşün! Gelecek o gün için azığını hazırla.
•Geceleri Allah'a seslendiğin, münacaatta bulunduğun, rahmetini istediğin bir vakit olsun! Gündüzleri oruçla, zikir ve tesbihat yapmakla geçir!
•Hayra çağır; iyiliği emret, kötülükten sakındır! Her işinde sabrı kuşan!
•Sürekli Allah yolunda cihadı kolla! Unutma ki cihad, İslâm'ın zirve noktasıdır. Ayaklarını Allah yolunda tozlandır!
•Kabirleri ziyaret et! Kabirler sana âhireti hatırlatır. Yakınlarına sıla-i rahimde bulun! Zayıflara karşı şefkatli ve merhametli ol! Hastaları ziyaret et! Cenazenin peşinden git! Allah'ın selâmını yay!
•Yiyip içtiklerinin temiz ve helâl olmasına dikkat et! Allah güzeldir, ancak güzel kimselerin çağrısına karşılık verir. Yalnızca temiz kimselere merhamet eder.
•Kötü namla anılan kimselerle arkadaşlık kurma! Arkadaşını iyi seç! Bil ki «İnsan, dostunun dini üzredir.»
•Dilini; yalandan, gıybetten, koğuculuktan, insanları incitmekten ve kötü sözler söylemekten arındır! Allah ağzı bozuk kimseleri sevmez.
•Kulağını boş söz, ayıplama, kınama, insanları incitme ve hoşlanmadıkları şeyleri onlara duyurma amacı güden sözlerden koru!
•Gözlerini haramdan sakındır! İnsanların ayıplarını arama! Gözlerin insanlara hased ve tamahla bakmasın!
•Allah'ın fadlından verdiği şeyler için insanlara hased etme! Kendinden kötü durumda olanlara bak! Bu, Allah'ın sana verdiği nimetleri küçümsemekten seni alıkor!

•İbadetinde senden daha şevkli olanlara bak! Salih amellerde onlarla yarış! Mü'min, cenneti yurt edinene dek halinden razı olmaz.
•Sürekli ümit ve korku arasında ol! Nefsine cenneti anlat! Salih ameller ile onu temizle! Unutma ki her niyetlenilen amel, yapılana dek ayrıca sevap kazandırır. Selim bir kalp ve salih ameller olmaksızın Allah'ın rızasını ve cenneti kazanamazsın. Yalancı tutkular ve boş hayaller seni aldatmasın.[71][71] Hesabını iyi yap! Hesaba çekilmeden nefsini hesaba çek! Bil ki hesâbı tekin olmayanın azâbı çetin olacaktır.

[71][71] Rebî b. Muhammed Suûdî, Nüzhet'ül Müştâk ilâ Cennet'il Hallâk.